

DISLEKSIYA VA UNING ERTA DIAGNOSTIKASI

Ataxodjayeva E'zoz

Alfraganus universiteti talabasi

Utbasarova Umida Mexmanovna

pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi disleksiya va uning erta diagnostikasi haqida qisqacha ma'lumot berilgan. Disleksiya, asosan, o'qish va yozish qiyinchiliklari bilan ifodalanadi. Bu buzilish IQ darajasi yoki intellektual qobiliyat bilan bog'liq emas. Disleksiya bilan yashayotgan odamlar ko'pincha so'zlarni tahlil qilish va tushinishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Ularning miyasi tilni qayta ishlashni boshqacha tarzda amalga oshiradi, bu esa axborotni kodlash va dekodlash jarayonlariga ta'sir qiladi.

Kalit so'zlar: Fonematik disleksiya, Semantik disleksiya, Mnestic disleksiya, sensorli o'rganish

Abstract. This thesis provides a brief overview of dyslexia and its early diagnosis. Dyslexia is characterized primarily by difficulties in reading and writing. This disorder is not related to IQ or intellectual ability. People living with dyslexia often have difficulty analyzing and understanding words. Their brain processes language differently, which affects the processes of encoding and decoding information.

Keywords: Phonemic dyslexia, Semantic dyslexia, Mnestic dyslexia, sensory learning

Аннотация. В данной диссертации представлен краткий обзор дислексии и ее ранней диагностики. Дислексия в основном характеризуется трудностями чтения и письма. Это расстройство не связано с уровнем IQ или интеллектуальными способностями. Люди, страдающие дислексией, часто испытывают трудности с анализом и пониманием слов. Их мозг обрабатывает язык по-разному, что влияет на процессы кодирования и декодирования информации.

Ключевые слова: Фонематическая дислексия, Семантическая дислексия, Мнестическая дислексия, Сенсорное обучение

Disleksiya - bu ko'rish va eshitish qobiliyati buzilmagan holda so'zlar yoki matnlarni o'qish va tushinishda qiyinchiliklarda namoyon bo'ladigan buzilish. Bu bolalar va o'smirlar ta'lim olishda duch keladigan eng keng tarqalgan qiyinchiliklardan biridir.

Disleksiya shakllari: Fonematik disleksiya: fonemalarning o'zgarishi yoki o'rin almashtirishdagi xatolar, tovushlarning aralashuvi. Semantik disleksiya (mexanik o'qish): o'qilgan so'zlar, gaplar va matnni tushunishning buzilishi. Agrammatik disleksiya: qo'shimchalarni o'zgartirish va so'zlarni moslashtirishdagi xatolar. Optik disleksiya: grafik jihatdan o'xshash harflarni o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar. Mnestic disleksiya: harflar va tovushlarni taqqoslashda qiyinchiliklar.

Sabablari: Disleksiyani davolash murakkab vazifa bo'lib qolmoqda, chunki kasallikning aniq sabablari va mexanizmlari hali aniqlanmagan. Asosiy xavf omillariga quyidagilar kiradi: Neyrobiologik sabablar (chap chakka chigalining orqa qismi faolligining pasayishi, o'rta chakka chigalining orqa qismida miya to'qimasining zichligi pasayishi). Irsiy moyillik. Bosh miya jarohatlari.

Disleksiya belgilari: o'qishning buzilishi, ma'lumotlarni tushunmaslik, o'qishdagi qiyinchiliklar, disleksiyaning dastlabki belgilari odatda maktab ta'limining boshlang'ich bosqichlarida namoyon bo'ladi.

Agar sizda ham shunga oxshash belgilar borligini aniqlasangiz, darhol shifokorga murojaat qiling. Kasallikning oqibatlarini bartaraf etishdan kora oldening olish osonroq. Disleksiya diagnostikasi logoped tomonidan amalga oshiriladi:

O'qish ko'nikmalari darajasini aniqlash uchun maxsus testlar.

Bosh miya magnit-rezonans tomografiyasi (MRT).

Bosh miyaning pozitron-emission tomografiyasi (PET).

Disleksiyaning davolash individual tanlanadi. Odatda, logoped bilan muntazam mashg'ulotlar yetarli, ammo ba'zi hollarda psixoterapevt maslahati talab qilinishi mumkin.

Disleksiya maktabda o'zlashtirishni pasayishiga va bolada norasolik kompleksi rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Disleksiyaning oldini olish uchun quyidagilar tavsiya etiladi: kichik yoshdan boshlab bolalar bilan shug'ullanish, muntazam ravishda kitob o'qish va eshitish idrokini rivojlantirish, maktabgacha yoshda o'qish ko'nikmalarini o'rganishni boshlash, kasallikning dastlabki belgilari paydo bo'lganda logopedga murojaat qilish kerak.

Bizning miyamiz o'quv jarayonini va ko'nikmalarni rivojlantirishni boshqaradi. Miyaning ishlashi o'rganish, o'qish, nutq, til va boshqa ko'p narsalarni muvofiqlashtiradigan murakkab jarayondir. Disleksiya aqliy zaiflik, miya shikastlanishi yoki aqlning pasayishini anglatmaydi. U oilalar ichida ishlaydi va keyingi avlodga o'tkazilishi mumkin.

Disleksiya - bu bolangizning o'rganish, o'qish, gapirish, imlo va yozish qobiliyatlariga ta'sir qiladigan o'rganish buzilishi. Disleksiya miyaning tilni boshqaradigan yoki qayta ishlaydigan qismlarida buzilishlar tufayli yuzaga keladi. Bola nutqdagi tovushlarni aniqlashda va jummalardan so'zlarni dekodlashda va aloqalarni topishda qiyinchiliklarga duch keladi.

Disleksiya tengdoshlari kabi aqlli yoki aqlli va normal ko'rish qobiliyatiga ega bo'lgan bolalarga ta'sir qiladi. Disleksiya bolalar orasida keng tarqalgan bo'lsa-da, u kattalarga ham ta'sir qilishi mumkin. Bolada disleksiya erta tashxis qo'yish mumkin, lekin ba'zida hayotning oxirigacha o'tkazib yuborilishi mumkin.

Tadqiqotlarga ko'ra, disleksiyaning aniq sababi hali ham ma'lum emas. Biroq, u bilan bog'langan genetikasi, ya'ni, bolada disleksiya bo'lishi mumkin, agar ularning oilaviy genlarida disleksiyaning ijobiy oilaviy tarixi bo'lsa.

Disleksiya, shuningdek, odamning til va nutqni qayta ishlash qobiliyatining buzilishi bilan bog'liq. Disleksiya aqliy intellektni kamaytirmaydi, shuningdek, ko'rish yoki eshitish qobiliyatini yo'qotish bilan bog'liq emas.

Boladagi disleksiya belgilari, agar ular maktab yoshida bo'lmasa, tashxis qo'yish qiyin. Siz maktab o'qituvchilari bilan bog'lanishingiz mumkin, chunki ular buni birinchi bo'lib sezadilar. Quyida bolada disleksiyaning bir nechta umumiy belgilari keltirilgan: kamroq gapiradigan, o'qishdagi qiyinchilik, so'zlarni to'g'ri aniqlash yoki so'zlarni aralashtirish bilan bog'liq muammolar, o'xshash so'zlarni chalkashtirib yuborish, ismlarni, raqamlarni, ranglarni eslab qolish / eslash yoki yodlashda qiyinchiliklar, qo'shiqlarni qofiyalash yoki oddiy jumboqlarni echishda qiyinchiliklar, biror narsani to'g'ri talaffuz qila

olmaydi, o'qish, qo'shiq aytish va hokazo kabi vazifalardan qochish, yozishdagi qiyinchiliklar, depressiya

Bola ota-onasi, o'qituvchilari va tengdoshlari tomonidan ko'p yordamga muhtoj bo'ladi. Quyida ota-ona sifatida ularga yordam berish uchun foydalanishingiz mumkin bo'lgan ba'zi maslahatlar keltirilgan:

Disleksik bola o'zining yomon ishlashi tufayli o'zini past baholaydi. Vaqt o'tishi bilan vaziyat yaxshilanishiga ishonchni tiklash uchun ularni o'z qobiliyatlariga ishontirishga, maqtashga yoki hissiy jihatdan qo'llab-quvvatlashga majburlang.

Farzandingizning sevimli mashg'ulotlari yoki g'oyalarini qo'llab-quvvatlang va rag'batlantiring. Farzandingizni opa-singillari yoki tengdoshlari bilan solishtirmang; Buning o'rniga ularni asta-sekin o'rgating, chunki ular ba'zi izohlarga sezgir bo'lishi mumkin. Disleksiyasi bo'lgan bola uy vazifasini bajarishda qiyinchiliklarga duch keladi. Hech qachon g'azablanmang yoki ularni xafa qilmang. Turli rejalar yoki strategiyalarni amalga oshiring va ularni eslab qolishga yordam bering. Maktab o'qituvchilari bilan gaplashishga ishonch hosil qiling. Farzandingizning ahvoli haqida ham ularga ma'lumot bering. Kundalik vazifalarni kichikroq qismlarga ajratish uchun kundalik tartiblar yoki nazorat ro'yxatlarini tuzing va ularni bajarishiga ruxsat bering. Turli o'quv vositalarini moslashtirish ularga yozish o'rniga kompyuter klaviaturasi yordamida so'zlarni mashq qilish imkonini beradi. Rangli jadvallar va eslatmalar tuzing. Ularga rasmga bog'langan so'zlarni o'rgating, shunda ular osongina eslab qolishlari mumkin. Farzandingizga dalda beruvchi hikoyalarni o'qing yoki uni audiokitoblarni tinglashga majbur qiling, bu esa uning o'rganish va yozish qobiliyatini yaxshilashga yordam beradi.

Disleksiya - bu o'rganish qobiliyatiga va ko'nikmalarni rivojlantirishga ta'sir qiladigan umrbod kasallik. Agar davolanmasa yoki tashxis qo'yilmasa, disleksiya jiddiy asoratlarni keltirib chiqarishi mumkin, masalan: O'rganishdagi qiyinchilik: disleksiya bilan og'rigan bola o'z sinfidagi tengdoshlariga qaraganda o'rganishda jiddiy qiyinchiliklarga duch keladi. Xafagarchilik, g'azablanish yoki o'zini past baholash, bezovtalik, depressiya, ijtimoiy chekinish. O'qish, gaplasha olmaslik, muloqot qilish uning ta'lim va ijtimoiy hayotiga to'sqinlik qilishi mumkin. Kattalardagi disleksiya ruhiy tushkunlik, past ishlash, o'ziga bo'lgan ishonchning pasayishi va moliyaviy inqirozga olib kelishi mumkin.

Disleksiya uchun xavf omillari quyidagilardan iborat: Disleksiya uchun ijobiy oila tarixi. Erta yoki erta tug'ilish kam vazn bilan. Homiladorlik: alkogol, nikotin, tizimli infeksiyalarga ta'sir qilish. Farzandingizda ushbu belgilarni sezganingizdan so'ng darhol shifokoringiz bilan uchrashuvga yozilishingiz kerak. Sekin o'rganish. O'qishdagi qiyinchilik. Maktabda yomon ishlash. Ismlar yoki ranglarni eslab qolishda qiyinchiliklar. Gap tuzish yoki so'zlarni aralashtirish uchun so'zlarni aniqlashda muammolar. Depressiya yoki o'z-o'zini hurmat qilishning pasayishi. Shifokoringiz ba'zi testlarni o'tkazadi va eshitish, ko'rish va boshqa sog'liq bilan bog'liq boshqa muammolarni istisno qiladi.

Disleksiyani erta tashxislash bolangizga o'rganishdagi qiyinchiliklarni engishga yordam berish uchun juda muhimdir. O'qish, o'rganish va yozish qiyinchiliklari asosan bolalar bog'chasi yoki maktabgacha yoshdagi davrda aniqlanadi, bu erda ularning maktabdagi faoliyati doimiy ravishda yomonlashadi va siz ularning sinf o'qituvchisidan ularning yomon o'rganish qobiliyatlari haqida tez-tez qo'ng'iroq qilishingiz mumkin.

Disleksiya umr bo'yi davom etadigan holat bo'lib, u ham hissiy, ham o'quv yordamini talab qiladi. Qanchalik erta tashxis qo'yilsa, vaziyatning og'irligini nazorat qilish osonroq bo'ladi. Disleksiya uchun mavjud bo'lgan eng yaxshi davolash usullaridan ba'zilari.

Ko'p sensorli o'rganish yondashuvi akademik vazifalarni teginish, tovush, hid va boshqalar kabi turli xil kirishlar orqali taqdim etilgan kichikroq qismlarga ajratishga yordam beradi.

Shunisi aniqki, disleksiya o'qishga qiziqish yo'qligini anglatmaydi. Disleksik bola maktabdagi o'qituvchilar va maslahatchi tomonidan yordamga muhtoj bo'lib, uni o'rganish va yaxshi ishlash uchun ko'proq kuch sarflashga undaydi.

Raqamli o'quv vositalari va ilovalarini o'rganishga tatbiq etish

O'qishga turli xil yordamchi o'quv vositalari va ilovalarini qo'llash ularga tezroq o'rganish va yozishga yordam beradi. Bunday misollar kam.

Ularni qalam va qog'oz o'rniga yozish uchun kompyuter klaviaturalari bilan ta'minlash

Ularga matnlar, so'zlar, jumlar, ranglar, ob'ektlar, she'rlar va boshqalarni o'rgatish uchun amaliy qurilmalarni o'rganish

Ularga kundalik vazifalarni bajarish uchun qalam, kalkulyator, raqamli lug'atlar kabi o'quv vositalarini berish. Disleksiya bilan og'rikan bolani har doim ham hissiy, ham o'qituvchilarning yordami bilan davolash kerak, chunki bu bilan bolangiz asta-sekin yaxshilanishi mumkin va to'g'ri boshqarish va ilg'or vositalar yordamida o'rganish va o'qishdagi qiyinchiliklar oxir-oqibat yaxshilanadi.

Disleksiya bilan og'rikan bolaning dastlabki belgilari o'qishda qiyinchiliklar, sekin va ko'p mehnat talab qiladigan o'qish, ismlarni yoki ranglarni eslay olmaslik, so'zlarni noto'g'ri talaffuz qilish yoki so'zlarni aralashtirish, imlo muammolari.

Disleksiyani to'liq davolash mumkin emas. Biroq, o'qituvchilar, ota-onalar, maslahatchi va to'g'ri terapiyaning to'g'ri yordami bilan uni samarali boshqarish mumkin.

Disleksiya genetik va nevrologik omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu holat ko'pincha oilaviy gen orqali o'tadi. Shu bilan birga, miyaning ma'lum bir sohalaridagi faollikning pastligi yoki o'zgarishi disleksiyaning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Disleksiyaning belgilari har bir kishida har xil namoyon bo'lishi mumkin, ammo odatda quyidagilar kuzatiladi: so'zlarni talaffuz qilishda xatolar, matnni o'qishda sekinlik yoki o'qilgan narsani tushunmaslik, harflarni chalkashtirib qo'yish yoki ularni noto'g'ri tartibda yozish, yozma nutqda grammatik xatolar, raqamlar va boshqa belgilarni eslab qolish qiyinligi.

Disleksiya hayotga jiddiy ta'sir qilishi mumkin bo'lsa-da, u bilan muvaffaqiyatli yashash va o'rganish imkoniyatlari mavjud. Quyida yordam beruvchi asosiy usullar haqida ma'lumot keltiramiz:

Disleksiyani erta aniqlash juda muhim. Psixologlar va mutaxassislar tomonidan o'tkaziladigan maxsus testlar orqali bu buzilish aniqlanishi mumkin. Erta tashxis o'quv jarayonini moslashtirish uchun imkoniyat yaratadi.

Maxsus o'quv dasturlari va strategiyalar yordamida disleksiyaga moslashish mumkin. Masalan, fonetik yondashuv, vizual va eshituv yordamidan foydalanish yaxshi natija beradi.

Hozirgi zamonaviy texnologiyalar disleksiyasi bor odamlar uchun katta yordam beradi. Ovozni matnga aylantiruvchi dasturlar, audio kitoblar va maxsus o'qish ilovalari orqali o'qish jarayoni osonlashtirilishi mumkin.

Oila va atrof-muhit yordami. Oila a'zolari va o'qituvchilar disleksiya bilan yashayotgan shaxsni qo'llab-quvvatlashlari muhim. Ularning tushunishi va sabr-toqati disleksiya bilan bog'liq stressni kamaytiradi.

Disleksiyaning ijobiy tomonlari. Disleksiya odatda qiyinchilik sifatida qabul qilinadi, ammo uning ijobiy jihatlari ham mavjud. Ko'p disleksik shaxslar ijodkorlik, muammoni hal qilish va katta rasmni ko'rish qobiliyatlari bilan ajralib turadilar. Mashhur shaxslar orasida Albert Eynshteyn, Stiv Jobs va Richard Branson kabi disleksiklar bor.

Xulosa shuki, disleksiya bu nafaqat qiyinchilik, balki inson miyasi qanday ishlashining murakkabligini aks ettiruvchi holatdir. To'g'ri yondashuv va qo'llab-quvvatlash orqali disleksiya bilan muvaffaqiyatli yashash mumkin. Asosiysi, bu buzilish haqida tushuncha va xabardorlikni oshirishdir, chunki har bir inson o'ziga xos talant va imkoniyatlarga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayeva, M. (2020). "Disleksiya: Ta'rifi, sabablari va davolash usullari." O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.
2. Qodirova, N. (2019). "O'qish qiyinchiliklari: Disleksiya va uning erta diagnostikasi." O'zbekiston Pedagogika Universiteti nashri.
3. Xudoyberdiyeva, S. (2021). "Disleksiya bilan bog'liq psixologik muammolar va ularni hal etish yo'llari." O'zbekiston Psixologiya jurnali.
4. Karimova, D. (2022). "Bolalarda disleksiya: Belgilari va erta aniqlash usullari." O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi.
5. Tursunova, G. (2023). "Disleksiya va uning ta'siri: Ta'lim jarayonida e'tibor berilishi kerak bo'lgan jihatlar." O'zbekiston Ta'lim ilmiy-tadqiqot instituti.